

DE GEOPARELS VAN DE UTRECHTSE HEUVELRUG

De uitzonderlijke landschapshistorische waarden van de Utrechtse Heuvelrug worden onder meer bepaald door zijn zelfs internationaal bijzondere aardkundige betekenis. Die houdt vooral verband met de grote verscheidenheid aan stuwwalvormen en bovendien uit microreliëf af te leiden invloed van smeltwater op de vormgeving van het landschap. Geowetenschappelijk van belang bleken trouwens ook het plaatselijk voorkomen van geaccidenteerde windvormingen uit de laatste ijstijd en de verscheidenheid aan effecten die de in historische tijd opgetreden verstuingen sorteerden.

De geostructuur van de Utrechtse Heuvelrug is overigens tevens waardevol vanwege haar invloed op het voorkomen en de ligging van de talrijke cultuur(pre)historisch interessante landschapselementen en -structuren van de streek. We denken dan onder andere aan de talrijke grafheuvels en oude

buitens. Waar er een duidelijke relatie bestaat tussen de natuurlijke geostructuur en door de mens gecreëerde gebiedskenmerken is de aardkundige gesteldheid dus tevens van cultuurhistorische landschapswaarde. Een en ander werd concreter aangegeven in de brochure waarin onze stichting bepleit de Utrechtse Heuvelrug te kwalificeren als een geopark. Nog veel gedetailleerdere informatie hierover verschaffen echter de 73 landschapshistorische gidsjes die wij aan de streek wijdden. In die gidsjes wordt steeds een klein deel van de heuvelrug beschreven.

Bij de inventarisaties die aan de beschrijvingen voorafgingen bleken tal van situaties zo interessant en/of bijzonder dat ze kunnen worden onderscheiden als geoparels. We laten die in dit overzicht per beschreven gebied de revue passeren. Dat gebeurt per deelregio.

HET NOORDWESTELIJK DEEL

Hieronder verstaan wij het deel van de heuvelrug tussen de grens met Noord Holland en de spoorlijn Utrecht-Bilthoven-Amersfoort. De heuvelrug is daar vrij breed maar niet hoog. Bovendien wordt hij er bijna in tweeën gedeeld door de west-oost georiënteerde Laagte van Pijnenburg. Aan de oostzijde wordt die laagte door de kleine stuwwal van Soest gescheiden van het Eemland. Noordelijk van de laagte worden enkele nog kleinere stuwwallen omgeven door een pakket smeltwater- en windafzettingen. In het deelgebied liggen de plaatsen Lage Vuursche, Baarn, Soest en de noordelijke buurten van Bilthoven, Den Dolder en Soestduinen.

De Blauwe Koepel bij Baarn (G 95)

Grotendeels op een stuwwalzoomterras en op de westflank van de Baarnse stuwwal gelegen, plaatselijk enigszins geaccidenteerd gebied. In het oosten enkele groepen ronde kuilen en een rond heuveltje. In het uiterste westen een door enkele groepen ronde kuilen verlevendigd zandruggetje en een rivierachtig vijvertje.

Het staatsbos De Hooge Vuursche (G 97)

Op veel plaatsen reliëfrijk gebied met enkele waarschijnlijk door winderosie ontstane diepe kloofachtige laagten

Het Roosterbos bij Baarn (G 96)

Zuidwestelijk deel van de kleine Baarnse stuwwal, met enkele groepen ronde kuilen, drie vrij markante grafheuvels en in het uiterste zuidwesten enige trogachtige uitwaaiingslaagten.

Het bosgebied 't Hooge Erf bij De Hooge Vuursche (G 100)

Grotendeels op de lage Vuurscher stuwwal gelegen gebied met enkele kommetjes en grafheuvels. In het westen een stuwwalzoomterras, waarvan het oppervlak wordt verlevendigd door jonge windvormingen.

Het bosgebied De Zeven Linden bij De Hooge Vuursche (G 99)

Op het oostelijk deel van de lage Vuurscher stuwwal gelegen bosgebied met enkele groepen kommetjes, een grotere ronde terreindepressie en enkele oorspronkelijk mogelijk ronde, met elkaar vergroeid lijkende kuilen.

Het Beukenwoud benoorden Lage Vuursche (G 101)

Een slechts weinig geaccidenteerd gebied onderaan de zuidwestflank van de lage Vuurscher stuwwal. Bij de noordostrand ervan liggen enkele grafheuveltjes.

De bossen bewesten Lage Vuursche (G 127)

Plaatselijk enigszins verstoven oude windvormingen. Door de verstuingen ontstond markant microreliëf met klifjes en kleine trog- of dalachtige laagten.

De Stulp ten oosten van Lage Vuursche (G 102)

Een enigszins verstoven deel van een stuwwalzoomterras met talrijke stuifbanken en -plateautjes, waartussen ook enkele dalachtige laagten ontstonden. In het uiterste zuiden de langgerekte ondiepe terreindepressie van het Pluismeer.

Het Paardenbos bij Baarn (G 98)

Plaatselijk reliëfrijk gebied met enkele waarschijnlijk door winderosie ontstane trogachtige laagten. In het noordoosten enige ronde kuilen.

Baarn (G 93)

Markant stuwwalletje met een steile noordoostflank en enkele grote ronde kuilen.

Het Baarnse Bos (G94)

Intrigerende geofenomenen bleken vooral een middenin het bos gelegen stuifdalletje en de waarschijnlijk door opschaling van een kwelkrater ontstane ronde vijver. Cultuurhistorisch waardevol zijn met name het deels uitstralende en lokaal geometrische lanenpatroon.

De bossen bezuiden Lage Vuursche (G 128)

Het oppervlak van oude windvormingen vertoont er enkele zw-no georiënteerde welvingen.

De deels bebouwde stuwwal bij Soest (G 119)

Op het stuwwalletje intrigeren vooral de ligging en aanwezigheid van de

afzonderlijke hoogte, die bekend is als de Lazarusberg. Cultuurhistorisch van belang zijn zowel de restanten van een eeuwenoud akkercomplex als een grafheuvel en hol weggetje bij de zuidrand van de kleine heuvelrug.

De Ridderoordse bossen bij Bilthoven

(G 111)

In het gebied waren fijnzandige windafzettingen uit de laatste ijstijd de afgelopen eeuwen onderhevig aan verstuivingen. Hieraan herinneren allerlei typen jonge windvormingen met een veelal grillig reliëf. Daartoe behoren ook enkele ovale laagten en door klifjes omgeven kleine bekkens. De met name in het noordwestelijk deel van het gebied vrij talrijke kommetjes zijn mogelijk echter op een andere wijze ontstaan.

Het bos benoorden Den Dolder (G 114)

Complex markante (barrière)duinen, dat een laagte met een stuifrichel omsluit. Elders lokaal groepen stuifbanken.

De Zoom bij Den Dolder en Soest (G 115)

Markante stuifkliffen, tussen de spoorlijnen een paar evenwijdige rechte stuifdijkjes

De Lange Duinen bij Soest (G 116)

Door (sub)recente verstuivingen een

grotendeels reliëfrijk gebied. Het meest opvallend is een markant barrièreduin dat een plaatselijk nog stuivend gebied omarmt. Elders in een gebied met minder markante windvormingen enkele ronde heuveltjes en een paar plekken met evenwijdige ribbels.

De Korte Duinen bij Soest (G 117)

Locaal nog stuivend gebied met allerlei windvormingen. Aan de noordzijde gemarkeerd door een reeks barrièreduinen, die in het westen plaatselijk wordt vergezeld door een lager dijkachtig ruggetje. In het zuiden een groep ronde heuveltjes en een stuifplateau met een zwerm kuilen.

Het Monnikenbos e.o. bij Amersfoort

(G 118)

Vrijwel geheel op een stuwwalzoomterras gelegen bos- en heidegebied met een vijver en enkele opgeworpen hoge heuvels.

Bij de zuidrand een lage welving behorende tot de noordflank van de stuwwal Den Dolder – Amersfoort.

Aan de westrand een markant barrièreduin. In het noorden oud akkerland en een stuifklif.

In de zuidwesthoek een bij een voormalige groeve gelegen grafheuvel

HET BREDE CENTRALE DEEL

Hieronder verstaan wij het deel van de Utrechtse Heuvelrug dat wordt begrensd door de spoorlijnen Utrecht-Bilthoven-Amersfoort en Utrecht-Maarn-Veenendaal-Ede. In het deelgebied is de heuvelrug vooral tussen De Bilt en Amersfoort opvallend breed en aanmerkelijk hoger dan bij Baarn en Soest. Twee met elkaar vergroeide stuwwallen vormen er een T-vormig complex, dat aan beide zijden wordt geflankeerd door smeltwater- en windafzettingen. In het westen vormen die een zone van verscheidene kilometers breedte, in het oosten een smaller terras.

Langs de noordrand van het gebied liggen een deel van Bilthoven, Den Dolder, Soestduinen en Amersfoort, verder zuidwaarts De Bilt, Soesterberg, Austerlitz en de noordelijke buurten van Maarn.

Soesterberg e.o. (G 129) Markant deel van de stuwwal Den Dolder -Amersfoort. Voornamelijk op het landgoed De Palts komen ronde kuilen voor.

Het Bergkwartier van Amersfoort (G 106) Geomorfologisch bijzonder doordat er twee door Scandinavisch landijs opgeschoven, overdekte en lokaal door dat ijs geëgaliseerde stuwwallen bij hun begin vergroeiën tot een markant noordwest-zuidwest georiënteerd plateau met ten dele geterrasseerde flanken.

Deel Nimmerdor bij Amersfoort (G 107) Reeks markante (wind)zandruggen die mogelijk in de laatste ijstijd werd gevormd en later nog (enigermate) door verstuingen zou worden verbouwd. Nimmerdor is overigens vooral landschapsarchitectonisch interessant.

De Biltse Duinen (G 112) Plaatselijk bebouwd geraakt maar bosrijk gebleven gebied. In de noordwesthoek een mysterieus complex welvingen dat tot 14 meter boven NAP reikt. Zuidoostelijk daarvan waren fijnzandige windafzettingen uit de laatste ijstijd in de afgelopen eeuwen onderhevig aan verstuingen, die op enkele plekken mogelijk bleven. In het zuiden raakte een ondiepe terreindepressie vanuit haar omgeving grotendeels overdekt met een uitwiggende stuifzandmantel. Daarbij ontstond een stuifbank, waarvan vooral de westelijke en zuidelijke buitenranden door klifjes wordt gemarkeerd.

Bosch en Duin (G 113) Grotendeels met villa's en andere woningen bebouwd, maar groenrijk

gebleven gebied. De grindrijke smeltwaterwaaier aan de zuidwestzijde van de Utrechtse Heuvelrug raakte er op veel plaatsen bedekt met fijnzandige windafzettingen, die in historische tijd sterk door verstuingen werden verbouwd. Her en der vrij imposante jonge windvormingen. Zuidoostelijk van het huis Canteclaer een markante kronkelende duinribbel. In het noorden ook twee bekkenachtige laagten, bij een waarvan enkele kommetjes zijn gelegen. In het uiterste noordoosten de komvormige bomkraters van het Numansbos.

De Kozakkenput e.o. benoorden Zeist (G 124)

In een vrijwel vlak gebied gelegen imposante peervormige terreindepressie, die is omgeven door een overwegend plateauachtige rug. De volgens sommigen ruim twee eeuwen geleden door militairen gegraven kuil wekt de indruk een grote kwelkrater te zijn.

De bossen benoorden Austerlitz (G 110)

Het gebied occupeert een noord-zuid georiënteerd, asymmetrisch stuwwalgedeelte, waarvan de oostelijke flanken het steilst zijn. In het zuidelijk en westelijk deel van het gebied komen enkele markante grindrijke heuvels van onbekende genese voor. Het stuwwalgedeelte raakte in de laatste ijstijd grotendeels bedekt met fijnzandige windafzettingen, die de afgelopen eeuwen werden verbouwd door verstuingen. Mogelijk ontstonden daarbij het lokaal aanwezig hollebollig microreliëf en de plaatselijk aangetroffen bolle heuveltjes. Sommige heuveltjes lijken door de wind te zijn gestroomlijnd.

Waar de stuwwal bezanding bespaard bleef komen her en der kleine kommen en troggen voor.

De bossen bij Leusden (G 108)

Bezuiden Amersfoort gelegen deel van een uitgestrekt vrij breed stuwwalzoomterras.

Windafzettingen uit de laatste ijstijd vormen er bijna overal de ondiepe ondergrond.

Het oppervlak ervan was omstreeks het eind van de laatste ijstijd plaatselijk vrij sterk geaccidenteerd. Met name die reliëfrijke delen van de windafzettingen werden in historische tijd plaatselijk verbouwd door verstuingen.

Opmerkelijk is vooral de aanwezigheid van een ongeveer zzw-nno georiënteerde reeks deels bekkenachtige laagtes. Mogelijk zijn het restanten van een overigens grotendeels door de wind opgevuld smeltwaterdal.

Het Treekerpunt e.o. (G 109)

Noordelijk van de Zeisterweg gelegen reliëfrijk deel van een uitgestrekt stuwwalzoomterras.

Westelijk van de Treekerweg een door steile flanken begrensde, imposante geïsoleerde zandige heuvelpartij met een bijzondere geomorfologische gesteldheid. Een soort terras secondeert de hoogste delen ervan. Het oppervlak van de heuvelpartij vertoont ook enkele ovale depressies. De bovengrond van de heuvelpartij is sterk uitgeloozd. Zuidoostelijk van de Treekerweg een eveneens sterk uitgeloozd systeem zandruggetjes.

Onderlangs het meest oostelijke ruggetje ligt een ven. Bij de westrand van het gebied wordt een van de zandruggetjes gekroond door een tweetal grafheuvels. De vrij oude zandige hoogte en ruggetjes zijn mogelijk windvormingen uit de laatste ijstijd.

Bij de Zeisterweg verstoven oude windafzettingen, waarvan de verlaagde delen vooral aan de noordzijde worden omgeven door een imposant stuifklif met grillige contouren. Op de door het klif gemarkeerde stuifbank een geïsoleerd rond heuveltje en een ovale kleine laagte. Aan de noordkant van het gebied de in historische tijd vrij sterk verstoven zone van de Treeker Duinen. Behalve kleine heuvels ontstonden er enkele stuifbanken, een stuiftrog en drie vrijwel in elkaars verlengde gelegen, deels bochtige duinrichels.

Bij de oostrand van het gebied komen aarden walletjes voor.

In de omgeving van de Doornse Weg herinneren bundels noord-zuid georiënteerde geultjes waarschijnlijk aan de verstuingen die het vroegere verkeer over ongebaande wegen veroorzaakte.

Beerschoten en Panbos bij Zeist (G 120)

Een gebied met allerlei jonge windvormingen. Bijzondere geofenomenen bleken er met name een markant stuifplateau in het noorden van Beerschoten en kronkelende stuifrichel in het westen van het Panbos. Vooral cultuurhistorisch van belang zijn de sprengen, uitzichtterp, ronde vijver en deels door aarden walletjes geflankeerde voormalige schapendrift van Beerschoten.

Het Sanatoriumbos in Zeist (G 121)

Door bebouwing omsloten geraakt bospark met jonge duinvormingen. Aandacht verdienen vooral de imposante duinruggen langs de noordrand van het gebied en een middenin het bos gelegen bochtige stuifrichel. Cultuurhistorisch waardevol is de voormalige uitzichtterp met ijskelder en waarschijnlijk ook het ronde heuveltje bij de graslandzone.

Pavia en het Zeisterbos (G 122)

Aardkundig boeien met name enkele stuifkliffen, het hoge barrièreduin de Stuifheuvel en de vrij imposante jonge duinformaties bij de Boswerf.

Cultuurhistorisch intrigeren vooral de landschapsparken van de beide voormalige buitens, het rechthoekige padenpatroon en de vegetatiekenmerken die karakteristiek zijn voor de oudste herbebossingen van de Utrechtse Heuvelrug.

De Breul – Kerckebosch in en bij Zeist (G 123)

Bijzondere geofenomenen van het thans grotendeels bebouwde gebied bleven nog een tweetal stuifplateautjes, op een waarvan een kerkje werd gebouwd. De Breul is vooral landschapsarchitectonisch interessant.

Duinen van Hoog Kanje bij Zeist (G 21)

Grinderige smeltwaterwaaier, bedekt door in historische tijd sterk verstoven oudere windvormingen. Enkele (geïsoleerde) markante heuvelpartijen.

Heidestein bij Zeist (G 1)

Grinderige smeltwaterwaaier met in historische tijd sterk verstoven windvormingen, lokaal in de vorm van een zwerm ronde heuveltjes en dijkachtig ruggetje. Ook een diep ingegraven spreng.

Duinen van Bornia bij Driebergen (G 53)

Gebied waar een grindrijke smeltwaterwaaier in de laatste ijstijd bedekt raakte met zandige windafzettingen. Die werden in historische tijd vooral verder noordoostwaarts verbouwd door verstuivingen. Daarbij ontstonden enkele stuifplateaus en deels door steile flanken begrensde markante

windvormingen. Enkele van de steile flanken omgeven korte kloofdalachtige laagten.

Omgeving Berghuisje bij Maarn (G 64)

In het westen een stuwwalgedeelte met een vrij steile oostflank. Ook een aangrenzend deel van een aangrenzend stuwwalzoomterras met een ondiepe ondergrond van grinderige smeltwater- en zandige windafzettingen die in historische tijd plaatselijk onderhevig waren aan verstuvingsen. Op de stuwwal ten westen van het Berghuis een markant oud (wind)zandruggetje. Hier en daar een of meer ronde (graf)heuveltjes

Noordhout bij Maarn (G 65)

Grotendeels een stuwwalgedeelte met enkele plateaus, terrassen en pasachtige dwarslaagten. Vooral een flauwe zuidwestelijke stuwwalglooiing raakte plaatselijk bedekt door windafzettingen, waarvan het geaccidenteerde oppervlak wordt verlevendigd door (zw-no georiënteerde) kleine heuvels en ruggen. In het oosten een stuwwalzoomterras met een ondiepe ondergrond van smeltwater- en windafzettingen. Zuidelijk van het landhuis De Hoogt enkele kleine kommen en troggen.

Omgeving van het Henschotermeer (G 124)

Bij een omstrande ontzandingsplas gelegen deel van een plaatselijk door duinformaties bedekt geraakt, uitgestrekt stuwwalzoomterras. Vooral interessant door de aanwezigheid van enkele stuifplateautjes en een thans door de waterpartij omgeven imposante bochtige duinrug, waarvan het oppervlak wordt verlevendigd door enkele ovale heuvels en laagten.

HET LANGE ZUIDOOSTELIJK DEEL TOT DE DARTHUIZERPOORT

Hieronder verstaan wij het deel van de Utrechtse Heuvelrug tussen de spoorlijn Utrecht-Maarn-Veenendaal-Ede en de door smeltwater in de Utrechtse Heuvelrug aangebrachte coupure, die bekend werd als de Darthuizerpoort. De heuvelrug is er smaller dan bij De Bilt, Zeist en Amersfoort.

De ruggegraat van het deelgebied wordt gevormd door de langste stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug. Die koerst bij Amersfoort zuidwaarts tot hij die tussen Doorn en Maarn de steven wendt naar het zuidoosten.

In het gebied liggen Driebergen-Rijsenburg, Doorn en het zuiden van Maarn.

Driebergen-Rijsenburg (G 55)

Zone smeltwater- en windafzettingen met een van nature slechts weinig geaccidenteerd oppervlak, waar de mens enkel eeuwen geleden her en der een rivierachtige waterpartij of glooiende heuvels creëerde

Rijsenburgse en Driebergse Bos (G 54)

Zone langs de zuidzijde van de spoorlijn Zeist – Ede, waar een grunderige smeltwaterwaaier op veel plaatsen bedekt raakte met zandige windafzettingen, die in historische tijd bijna overal onderhevig waren aan verstuingen. Ook door de mens gecreëerd reliëf in de vorm van laagten met waterpartijen, glooiende heuvels en enkele sprengendalen.

Het Mollebos bij Driebergen (G 56)

Het alleruiterste noordoosten van het gebied ligt op de flank van een nnw-zzo georiënteerd stuwwalgedeelte. Elders bestaat de ondiepe ondergrond van het Mollebos voor een belangrijk deel uit smeltwaterafzettingen, die in de laatste ijstijd vooral verder naar het westen bedekt raakten met fijnzandige windzanden.

De sedimenten die de wind vormde zouden de afgelopen eeuwen op de meeste plaatsen worden verbouwd door verstuingen, die lokaal nog steeds mogelijk zijn. Aan de vroegere verstuingen herinneren her en der zelfs

imposante duinformaties. Tot de jonge windvormingen behoren mogelijk ook enkele ronde heuveltjes. Bij het fietspad langs de noordrand van het gebied bleek zo'n geofenomeen echter een grafheuvel te zijn.

Het Heihuis bij Maarn en Doorn (G 66)

In westelijke richtingen hellende stuwwalflank met enkele voormalige smeltwaterdalletjes.

Ook enkele rijen oude (wind)zandruggetjes. Enkele rijen kommetjes. Een ervan is wnw-ozo, de andere zw-no georiënteerd.

Stameren en Hoog Moersbergen bij Maarn en Doorn (G 67)

Stuwwalgedeelte met een breed plateau, enkele voormalige smeltwaterdalletjes en een aantal oude (wind)zandruggetjes. Diverse rijen kommetjes. Hier en daar enkele grafheuvels, waarvan enkele zijn omgeven door een ringwalletje.

De bossen tussen Maarn en Doorn (G 68)

Stuwwalgedeelte met een plateau, terrassen en een pas. Ook enkele valleien met een voormalig smeltwaterdalletje. Kommenrijen verlevendigen sommige markante bolle stuwwalflanken. Op de zuidelijke stuwwalflanken ook enkele grafheuveltjes.

De bossen bezuiden Maarn (G 69)

Overwegend een stuwwalgedeelte met een plateau en vrij steile noordoostflank. Ook een aangrenzend deel van een stuwwalzoomterras. Vooral bovenaan de flank enkele rijen kommetjes. Verder hellingafwaarts bundels geultjes. Op het terras een aantal lokaal in historische tijd verstoven oude (wind)zandruggetjes. Vooral daarop ook enkele grafheuveltjes.

De Kaapse Bossen bij Doorn (G 62)

Stuwwalgedeelte met enkele plateaus, terrassen en dwarslaagten. Ook vier droogdalletjes van sterk uiteenlopende lengte. Vooral in het noordoosten ronde kuilen en enkele bundels geultjes

De Ruiterberg en Diepwel bij Doorn (G 63)

Stuwwalgedeelte met enkele plateaus, terrassen, dwarslaagten (passen) en voormalige smeltwaterdalletjes. Bovenaan markante hellinggedeelten reeksen ronde kuilen. Hier en daar ook enkele geultjes. Enkele verspreide ronde (graf)heuvels

De Hoogstraat bij Leersum (G 70)

plateau en enkele terrassen, aan beide zijden geflankeerd door een vallei met een voormalig smeltwaterdalletje. Hier en daar een bolle stuwwalflank met een rij kommetjes. In het noorden een gebogen dubbele rij kommetjes, deels geflankeerd door markante ruggetjes. Daar ook enkele geultjes. Met name op de westflank een aantal (vrij grote) grafheuvels.

De Folcoldusheuvel e.o. bezuiden Maarsbergen (G 126)

Grote ronde heuvel, bestaande uit opgestuwde afzettingen. Vooral interessant door zijn bijzondere vorm en ligging ten opzichte van andere stuwwalgedeelten.

De Darthuizerberg bij Leersum (G 71)

Het stuwwalgedeelte noordwestelijk van de imposante smeltwaterpoort bij Darthuizen. Enkele voormalige smeltwaterdalletjes. Hier en daar een bolle stuwwalflank met een rij kommetjes. Op de zuidoostflank enkele ronde (graf)heuveltjes. Een aantal rechte aarden walletjes.

HET LANGE ZUIDOOSTELIJK DEEL VOORBIJ DE DARTHUIZERPOORT

Vorbij de door smeltwater gecreëerde coupure Darthuizerpoort is de Utrechtse Heuvelrug het hoogst. Bij Amerongen reiken enkele plateauachtige stuwwalkruinen er zelfs tot 66 à 69 meter boven NAP. De sterkere opstuwing van de plateaus was mogelijk een gevolg van hun ligging tussen twee ijslobben. Vorbij Elst werd de Utrechtse Heuvelrug door de grote rivieren vooral aan de zuidwestzijde ondermijnd. Hieraan herinnert onder andere de steile zuidflank van de Grebbeberg.

Twee kilometer ten oosten van Rhenen eindigt de Utrechtse Heuvelrug abrupt. De hoofdoorzaak daarvan was dat hij er tot aan het Veluwemassief door de rivieren werd geslecht.

Op het meest zuidoostelijk deel van de Utrechtse Heuvelrug ontstonden Leersum, Amerongen, Overberg, Elst, Rhenen en Achterberg.

Vlakbij de Utrechtse Heuvelrug liggen in de Gelderse Vallei drie lage ministuwwallen, op twee waarvan een deel van Veenendaal werd gebouwd.

Het Leersumse Veld (G 130)

Plaatselijk geaccidenteerd gebied met ten dele oude windvormingen. Vooral interessant door de aanwezigheid en ligging van een zone terreindepressies met vennen.

De Ginkelse Duinen bij Leersum (G 131)

Deel van een stuwwalzoomterras met vrij sterk verstoven oude windvormingen.

Het Breeveen bij Leersum (G 75)

Noordoostelijk van de imposante smeltwaterpoort bij Darthuizen gelegen deel van een uitgestrekt stuwwalzoomterras met een ondiepe vochtige laagte en hogere terreingedeelten waar oude (wind)zandruggetjes in historische tijd plaatselijk werden verbouwd door verstuingen. In het westen ook enkele grafheuvels.

Het Kors Paterpad e.o. bij Leersum (G 74)

Deel van het uitgestrekte stuwwalzoomterras benoorden de smalle Donderberg met oude (wind)zandruggetjes, die in historische tijd deels werden verbouwd door verstuingen.

In een vlak terreingedeelte restanten van een prehistorische raatakker.

De Donderberg e.o. bij Leersum (G 72)

Oostelijk van de imposante smeltwaterpoort bij Darthuizen gelegen smal en relatief laag stuwwalgedeelte met enkele kuilenreeksen, wat geultjes en enige dalletjes. Ook enkele kleine groeven.

Het Zuylensteinse Bos bij Leersum (G 75)

Een overwegend wnw-ozo georiënteerd middelhoog stuwwalgedeelte. Zich manifesterend als een enigszins geleed

plateau. Ook enkele smeltwaterdalletjes.

Hier en daar een in historische tijd verstoven oude windzandrug.

Voornamelijk bovenaan de zuidwestflank vrij veel kommetjes. Elders op sommige plaatsen bobbelig microreliëf.

Bovenaan de zuidwestflank ook hier en daar enkele grafheuvels. Vooral lager op die flank een aantal aarden walletjes van sterk uiteenlopende lengte.

De Hoge Ginkel bij Amerongen (G 76)

Deels vrij hoog stuwwalgedeelte. Ook enkele voormalige smeltwaterdalletjes. Op sommige plaatsen enkele kommetjes. Aan de noordwestkant geschampt door een boogvormig systeem oude (wind)zandruggetjes. In het zuiden enkele grafheuvels.

De Rojesteinse Berg bij Amerongen (G 80)

Noordelijke uitstulping van de Utrechtse Heuvelrug, die vanuit en tussen twee kleine ijslobben werd opgestuwd. Reikt in het zuiden tot 66 meter boven NAP. Een kilometer noordelijker buigt de rug geleidelijk lager wordend naar het westen om.

Nog verder noordwaarts eindigt de uitstulping met een terras, op de noordelijke flanken waarvan enkele kleine (akker)terrassen voorkomen.

Met name op enkele bolle hellinggedeelten worden rijen kommetjes aangetroffen. Bundels overwegend noordnoordoostwaarts lopende geultjes groeven de oostelijke stuwwalflank.

De Vlakke Berg bij Amerongen (G 77)

Stuwwalgedeelte met reeksen kommetjes, bundels geultjes en bovenaan een dalflank een groep evenwijdige zandribbels.

De Amerongse Berg (G 78)

Tot 69 meter boven NAP reikend deel van de Utrechtse Heuvelrug. Respectievelijk aan de noordwest- en zuidoostzijde door een vallei en pas gescheiden van andere hoge stuwwalgedeelten. Ook een enkel voormalig smeltwaterdalletje. In het zuidwesten een netwerk aarden walletjes.

De stuwwalletjes van Veenendaal (G 92)

Enkele in en bij Veenendaal gelegen kleine stuwwallen. De verreweg grootste is agrarisch cultuurland en bekend als de Emminkhuizerberg. De tot 21 meter boven NAP reikende hoogte ligt noordwestelijk van Veenendaal. Hij wordt gesneden door de er verdiept aangelegde spoorlijn Utrecht – Ede – Arnhem. Ten noorden van de spoorlijn werd een hoogte bij de noordwesthoek van de glaciale rug afgegraven. Bezuiden de spoorlijn zijn enkele percelen van de stuwwalflank verlaagd.

In de bebouwde kom van Veenendaal reiken twee andere stuwwalletjes tot 13 meter boven NAP. De noordelijkste daarvan valt minder op en werd bewesten de Holleweg verlaagd.

Het zuidelijke stuwwalletje is een vrij markante rug, op een deel waarvan een plantsoen werd aangelegd.

De aanwezigheid van de beide stuwwalletjes was van invloed op de situering van een oude kerk en twee antieke molens. Ook andere bebouwing werd vroeger trouwens bij voorkeur op de kleine stuwwallen neergezet.

De heideveldjes bij Overberg (G 91)

Op een stuwwalzoomterras gelegen deels vrij reliëfrijk gebied met enkele markante windzandruggetjes.

Het Egelmeer e.o. bij Veenendaal (G 83)

Een uitgeveende natte terreindepressie van een stuwwalzoomterras wordt er omsloten door een stuwwalboogje. In het

zuidelijk deel van het gebied ligt een markant rond (graf)heuveltje.

De Galgenberg bij Elst (G 79)

Gelede westelijke randpartij van het grote stuwwalplateau, dat bekend is als de Elsterberg.

Van de Amerongse Berg gescheiden door een markante pas.

Op en bij de hoogst gelegen plek van de randpartij een groep kommen. Bij de pas een enkele grafheuvel.

De Elster Berg (G 81)

Vrij hoog zuidelijk deel van een stuwwalboogje dat vooral noordwestwaarts goed is te zien. Slechts enkele korte reeksen kommetjes. Hier en daar een smeltwaterdalletje. Op de zuidflank van de Elsterberg enkele groepen grafheuvels. Een wijdmazig net lange aarden walletjes.

Het Prattenburgse Bos bij Veenendaal (G 82)

Een vrij hoog en tamelijk groot stuwwalplateau, aan beide zijden door een pas gescheiden van enkele andere hooggelegen stuwwalgedeelten. Ook enkele valleien met een voormalig smeltwaterdalletje. Slechts weinig microreliëf. Op de noordflank een complex aarden walletjes. In het zuiden een drooggevalen sprengeul.

De Buurtse Berg (G 84)

Vrij hoog smal stuwwalplateau dat aan de noordoostzijde wordt begrensd door een grote voormalige groeve. Vooral bovenaan de plateauflanken komen (ronde) kleine kuilen voor. Daar ligt ook een vrij markante grafheuvel.

De Remmerdense Heide (G 85)

De langste stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug vertoont er enkele zuidwestelijke uitlopers.

Ter weerszijden ervan dalen enkele dalletjes af naar het rivierengebied. In de hoogste gebiedsdelen komen ronde kuilen en een bundel nw-zo georiënteerde kleine troggen voor.

Wat dichterbij het rivierengebied liggen verscheidene grafheuvels.

Het Remmersteinse Bos (G 86)

Vrij hoog stuwwalgedeelte met een geterrasseerde zuidwestelijke uitloper. Bovenaan de flanken van het stuwwalplateau liggen enkele ovale terreindepressies en een aantal grafheuvels. Hier en daar werden al vrij lang geleden rechte aarden walletjes gecreëerd.

Het plateau wordt aan beide zijden door een pas van andere hoge stuwwalgedeelten gescheiden. Via de passen lopen enkele dalletjes naar het rivierengebied of de Gelderse Vallei.

De Thymse Berg (G 87)

Enkele plateaus worden er door passen van elkaar en andere relatief hoge stuwwalgedeelten gescheiden. Via de passen lopen een aantal dalletjes naar het rivierengebied of de Gelderse Vallei.

Een paar plateaus vertonen een min of meer geterrasseerde zuidwestelijke uitloper.

Bovenaan de stuwwalflanken komen lokaal kleine (ronde) kuilen voor. Daar bevindt zich bij een kruispunt van historische verbindingen ook een vrij diepe peervormige terreindepressie die bekend is als de leemkuil. Op de zuidwestelijke flanken van twee

stuwwalplateaus liggen enkele vrij grote grafheuvels.

Vlakbij Rhenen valt de aanwezigheid van een markant asymmetrisch dal op.

De stad Rhenen (G 88)

Een smal maar markant stuwwalgedeelte wordt er gedomineerd door een overwegend wnw-ozo georiënteerd plateau dat tot 51 meter boven NAP reikt. De zuidwestflank van de stuwwal wordt verlevendigd door een van de weinige holle weggetjes die de Utrechtse Heuvelrug rijk is.

De Laarsenberg bij Rhenen (G 89)

Noordelijk deel van een markant stuwwalplateau met een door akkerterrasjes verlevendigde glooiende noordflank

De Grebbeberg (G 90)

Zuidelijk deel van een markant stuwwalplateau met een beeldbepalend hoog erosieklif en het geomorfologisch zeer bijzondere droogdalletje *De Zwitserse Vallei*. Het oostwaarts lopende dalletje begint met een kloofachtig gedeelte, in de zuidelijke flank waarvan enkele sneeuwnissen ontstonden. Verder oostwaarts verbreedt het dalletje zich om een markant rond heuveltje. Daar voorbij stijgt de dalbodem over enige afstand. De Zwitserse Vallei eindigt boven het niveau van het rivierengebied.

Bovenaan het erosieklif is een vroegmiddeleeuwse ringwallenburcht een cultuurhistorisch zeer bijzonder geofenomeen.